

IK WIL ADVOCAAAT WORDEN: CONCLUSIES

Het eindresultaat van het onderzoek is dat er een goed beeld is verkregen van: 1. het profiel van de particuliere rechtshulp advocaat; 2. de ervaringen van advocaten die onlangs begonnen zijn; 3. de beeldvorming over ‘advocatuur’ in het algemeen en ‘gesubsidieerde rechtshulp’ in het bijzonder. Naast deze drie aspecten is ook informatie ingewonnen over de beste manieren om de studenten te bereiken wat betreft informatievoorziening en kennismaking met de praktijk. Bij elkaar zal dit een goede ingang geven om het beeld bij te stellen dat nu bij studenten bestaat.

I. Het profiel van de particuliere rechtshulp advocaat. Uit zowel de studenten- als de advocatenenquête blijken duidelijk dat er twee afzonderlijke typologieën advocaten en rechtenstudenten te onderscheiden zijn, namelijk ‘persoonlijke’ en ‘zakelijke’ advocaten:

Persoonlijk	Zakelijk
Vooraf particuliere rechtshulp	Vooraf rechtshulp ondernemingen
Vaker gemotiveerd door ‘persoonlijk contact met cliënt’ en ‘maatschappelijke bijdrage’	Vaker gemotiveerd door ‘spanning en dynamiek’ en ‘financiële beloning’
Vaker vrouwen	Vaker mannen
Vaker werkzaam of geïnteresseerd in strafrecht, personen- en familierecht, vluchtelingen- en vreemdelingenrecht	Vaker werkzaam of geïnteresseerd in ondernemingsrecht, fiscaal- en belastingrecht
Vaker positieve associaties met ‘gesubsidieerde rechtshulp’ (<i>studenten</i>)	Vaker negatieve associaties met ‘gesubsidieerde rechtshulp’ (<i>studenten</i>)
Meer contact met cliënten	Minder contact met cliënten
Vaker zelf in rechtbank pleiten	Minder vaak zelf in rechtbank pleiten
Meer eindverantwoordelijkheid	Minder eindverantwoordelijkheid
Minder werktijd	Meer werktijd
Minder salaris	Meer salaris
Zekerder van over 5 jaar nog als advocaat werkzaam te zijn	Minder zeker van over 5 jaar nog als advocaat werkzaam te zijn

Er bestaat een groep rechtsgebieden waarvoor vaker toevoegingen worden afgegeven: strafrecht, personen- en familierecht, vluchtelingen- en vreemdelingen recht, arbeids- en ambtenarenrecht, en sociale zekerheidsrecht. Dit zijn de particuliere rechtshulpgebieden.

Geslacht: Vrouwelijke advocaten en vrouwelijke rechtenstudenten kiezen vaker voor de rechtsgebieden die verbonden zijn met particulieren ten opzichte van mannelijke advocaten en rechtenstudenten die vaker voor de gebieden kiezen die niet op particulieren gericht zijn.

Beweegredenen beroepskeuze: Een belangrijk verschil is het verschil in de beweegredenen, verwoord als datgene wat de respondenten het meeste aanspreekt in hun werk. De advocaten die in de rechtsgebieden werken die verbonden zijn met particuliere rechtshulp - strafrecht, personen- en familierecht, vluchtelingen- en vreemdelingenrecht, arbeids- en ambtenarenrecht, enz - worden vaker gemotiveerd door het ‘leveren van een maatschappelijke bijdrage’, het ‘hebben van persoonlijk contact met hun cliënt’ en het ‘oplossen van juridische vraagstukken op zich’. De advocaten die vooral voor ondernemingen werken worden vaker gemotiveerd door de ‘financiële beloning’ en ‘spanning en dynamiek’.

De particuliere rechtshulpadvocaten hebben ook vaker alternatieve studies- zoals gedragsmaatschappelijke vakken - psychologie, sociologie en politicologie - of taal- en letterkunde overwogen - in tegenstelling tot de advocaten die voor ondernemingen werken en die overwegend economie, accountancy en bedrijfskunde hebben overwogen als alternatieve studies.

Bij de studenten is dit onderscheid qua beweegredenen ook aanwezig en wordt daar aangegeven door de factoren 'maatschappelijke bijdrage' en 'financiële beloning'. Echter, beide groepen noemen als voornaamste motiverende factor het 'oplossen van juridische vraagstukken op zich'.

Het onderscheid tussen de particuliere rechtshulpadvocaten en de advocaten die zich vooral richten op ondernemingen komt ook naar voren als de beide groepen antwoorden op de vraag of ze het als de *'morele plicht van een advocaat beschouwen om soms cliënten te helpen op basis van toevoegingen of pro deo'*.

De advocaten die in meer of mindere mate op basis van toevoegingen werken, beschouwen dit overwegend als de morele plicht van een advocaat. De advocaten die nooit op basis van toevoegingen werken, beschouwen dit in mindere mate als een morele plicht die een advocaat heeft.

Hierbij moet weer opgemerkt worden dat nog steeds een meerderheid (56%) van de advocaten aangaf dat zij het tot hun plicht vonden horen om cliënten af en toe te helpen op pro deo basis of op basis van toevoegingen.

Toch lijkt het verschil tussen beide groepen ook niet te zijn dat de groep die voornamelijk rechtshulp aan particulieren biedt dat doet omdat zij vervuld is van een drang tot het voeren van morele kruistochten, noch zijn het 'reliëken uit de jaren 70', of 'geitenwollensokken-types' – om een paar van de meer extreme steekwoorden aan te halen die door rechtenstudent werden genoemd.

Het lijkt eerder zo te zijn dat andere kenmerken van het werk ze meer aanspraken - zoals de mogelijkheid tot persoonlijk contact met hun cliënt, het hebben van eindverantwoordelijkheid, concreet bezig zijn, een zaak van begin tot eind behandelen - en andere vergelijkbare aspecten. Deze aspecten werden ook genoemd door de geïnterviewde advocaten én door de geïnterviewde studenten.

Werkgerelateerde persoonlijke voorkeuren: Over het algemeen geven de particuliere rechtshulp advocaten duidelijk aan zowel het belang als de beoordeling van de mogelijkheid tot persoonlijk contact met hun cliënten hoger te beoordelen, evenals het belang en de beoordeling van eindverantwoordelijkheid die zij ervaren en tenslotte het belang en de beoordeling van de mogelijkheid om zelf in de rechtbank te pleiten.

De advocaten die vooral voor ondernemingen werken, vinden deze drie factoren minder belangrijk maar beoordelen de mogelijkheden die ze daartoe hebben ook lager.

De advocaten die voor ondernemingen werken hebben wel over het geheel genomen een hoger bruto maandsalaris

Over 5 jaar als advocaat blijven werken: Het lijkt alsof de advocaten, vooral degenen die voor ondernemingen werken, minder tevreden zijn met hun werk als advocaat dan de particuliere rechtshulp advocaten. Deze indruk wordt bevestigd door het feit dat deze advocaten er minder zeker van zijn dat zij over vijf jaar nog in de advocatuur zullen werken. De advocaten die in - meer of mindere mate - toevoegingswerk doen, zijn er 'zekerder' van dat zij over vijf jaar nog als advocaat werkzaam zullen zijn.

II. De beeldvorming. De beeldvorming over de advocatuur in het algemeen en de gesubsidieerde rechtshulp in het bijzonder, is vooral onderzocht bij studenten door het aangeven van steekwoorden bij de begrippen ‘gesubsidieerde rechtshulp’ en ‘advocatuur’.

Steekwoorden: Opvallend is dat bij het begrip ‘advocatuur’ zowel veel meer algemene juridische begrippen worden genoemd – zoals pleiten, toga, rechtbank - als opmerkingen over spanning, hoge kwaliteit, hoge werkdruk, hoog salaris, enz. Het beeld ontstaat van een snelle, flitsende advocaat in een strak pak die met spannend werk bezig is, er weliswaar vele uren voor moet werken, maar daarvoor ook veel geld ontvangt.

Echter, bij het begrip ‘gesubsidieerde rechtshulp’ worden veel minder de bovengenoemde algemene juridische termen genoemd, noch wordt er aangegeven dat het kwalitatief hoogstaand is. Wat vooral wordt aangegeven is dat het maatschappelijk noodzakelijk en verantwoord is. Wat betreft kwaliteit meent een aanzienlijk deel van de studenten dat ‘gesubsidieerde rechtshulp’ kwalitatief minder is. Opmerkingen over goede kwaliteit nemen een beduidend lagere positie in. Het beeld ontstaat van een idealistische en nobele, harde werker, die echter ook een beetje een suffig type is, wiens cliënten enigszins ongewassen en achtergebleven zijn.

Het eerder gemaakte onderscheid tussen de ‘persoonlijke’ en ‘zakelijke’ groep kwam hier ook naar voren. De ‘persoonlijke’ groep heeft vaker positieve associaties bij ‘gesubsidieerde rechtshulp’ terwijl de ‘zakelijke’ groep vaker negatieve associaties heeft.

‘Is advocatuur misschien onaantrekkelijk?’: Met een aantal observaties uit de interviews in het achterhoofd, is een andere conclusie ook mogelijk in verband met beeldvorming. De geïnterviewde advocaten vertelden dat zij niet van meet af aan van plan waren geweest als advocaat te gaan werken, omdat dit hen te saai leek, de grote kantoren hen juist niet aanspraken en andere opmerkingen in die trant. Gedeeltelijk zou dit kunnen komen doordat het beeld van de advocatuur als geheel vooral is gestoeld op het beeld van de advocaten die voor ondernemingen werken. Juist dat beeld en het feit dat het vooral de grote kantoren zijn die zichtbaar zijn, zou misschien de rechtenstudenten kunnen afschrikken die qua interesses verder wel perfect op het hierboven opgestelde profiel aansluiten.

Het lijkt dus alsof de negatieve beeldvorming niet alleen tegen gesubsidieerde / particuliere rechtshulp werkt, wat de standaarduitleg zou zijn, maar ook andersom dat het beeld van de grote kantoren en hun traditionele cultuur misschien wel tegen de *advocatuur als geheel* werkt.

Wat de doelgroep verteld kan worden: Zoals hierboven vermeld, bleek uit de vragenlijsten dat de particuliere advocaten hun werk positiever beoordelen qua mogelijkheden tot persoonlijk contact met de cliënt, eindverantwoordelijkheid, de mogelijkheid om zelf in de rechtbank te pleiten: dát zijn dus de aspecten die in voorlichting naar voren zouden kunnen komen. Het leek uit de interviews en de vragenlijsten alsof er genoeg rechtenstudenten zijn die aan dit profiel van de particuliere rechtshulpadvocaat voldoen, maar ook dat deze nu eerder andere juridische carrièreopties overwegen, zoals een loopbaan als rechter.

III. Hoe de rechtenstudenten en advocaten zich informeren en hun werk vinden. Er is nu een profiel van de doelgroep en er is kennis over wat deze studenten kan worden verteld. Ook is er een goed idee ontstaan waarom deze doelgroep misschien geen compleet beeld heeft van de werkelijkheid.

Grote en kleine kantoren: Zoals eerder aangehaald, spelen de verschillen tussen kantoren een grote rol. Het zijn voornamelijk de kleine kantoren die zich bezighouden met particuliere rechtshulp in het algemeen en gesubsidieerde rechtshulp in het bijzonder. Echter, het zijn vooral

de grote kantoren die zichtbaar zijn – op de universiteit, in de media en op banenbeurzen – en die bepalen daardoor het beeld. De geïnterviewde advocaten gaven dit aan en persoonlijk kon de onderzoeker dit ook bevestigen.

Veel van de particuliere rechtshulp advocaten in de enquête gaven vaker ‘vervanging door vertrek andere advocaat’ als antwoord op de vraag waarom er plaats was op het kantoor waar ze nu werken. De advocaten die voor ondernemingen werken, gaven vaker aan dat het kantoor was uitgebreid doordat de vraag in een specifiek rechtsgebied was toegenomen.

Persoonlijke netwerk: Het grootste deel van de advocaten heeft een kantoor gevonden door middel van het persoonlijke netwerk. Hier is geen verschil tussen de ‘persoonlijke’ of de ‘zakelijke’ groep te vinden. Probleem blijft het gebrek aan zichtbaarheid van de kantoren van gesubsidieerde rechtshulp, een conclusie die ondersteund wordt door het feit dat de particuliere rechtshulpadvocaten meer moeite hadden met het vinden van een kantoor.

Na het persoonlijk netwerk speelden de universiteiten de grootste rol in de informatievoorziening. Echter, de respondenten uit de enquêtes en de geïnterviewde advocaten en studenten waren over het geheel niet zeer positief over de informatievoorziening en de voorbereiding op de praktijk van de universiteiten.

Kortom: Het lijkt mogelijk een profiel op te stellen van de particuliere rechtshulp advocaat. Dit profiel bevat de volgende elementen:

- Gemotiveerd door ‘persoonlijk contact met cliënt’ en ‘maatschappelijke bijdrage’
- Geïnteresseerd in strafrecht, personen- en familierecht, vluchtelingen- en vreemdelingenrecht
- Positieve associaties met ‘gesubsidieerde rechtshulp’(studenten)
- Meer contact met cliënten
- Vaker zelf in rechtbank pleiten
- Meer eindverantwoordelijkheid
- Minder werktijd
- Minder salaris
- Zekerder van over 5 jaar nog als advocaat werkzaam te zijn

Een aanzienlijke groep studenten en jonge advocaten wordt aangetrokken door (elementen van) dit profiel. Het ontbreekt echter aan structurele informatie over en zichtbaarheid van de particuliere (en vooral gesubsidieerde) rechtshulp. Door die zichtbaarheid te vergroten kunnen meer studenten gericht gemotiveerd worden te kiezen voor particuliere rechtshulp. De elementen van het profiel vormen een uitstekend aanknopingspunt voor een dergelijke campagne.

Deze conclusies zijn afkomstig uit “Ik wil advocaat worden, voorkeuren en beelden op de beroepskeuze van studenten en beginnende advocaten”, Drs. P.A. van Hooft, 2005